

Natora-Macierewicz, Hanna

"Warszawska batalia o nową sztukę (1884-1887)", Michał Kabata,
Warszawa 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 19/2, 131-132

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Michał Kabata, *Warszawska batalia o nową sztukę („Wędrowiec” 1884—1887)*, Warszawa 1978, ss. 267.

„Wędrowiec” ukazywał się w latach 1884—1887 pod redakcją A. Gruszeckiego. Wraz z osobą nowego redaktora uległ też zmianie profil pisma: z magazynu geograficznego na tygodnik kulturalny, którego łamy wypełniły przede wszystkim trzy działy: 1) artykuły, recenzje, rozprawy literackie, 2) powieści, nowele, opowiadania, 3) grafika i malarstwo. Skupiony wokół „Wędrowca” zespół łączył wspólny program estetyczny, a głównym celem działalności pisma stała się kampania na rzecz nowej sztuki, kampania o estetykę realizmu.

Ten ciekawy, choć krótkotrwały epizod z dziejów „Wędrowca” niejednokrotnie był już przedmiotem badań naukowych: problematykę literacką przeanalizował J.Z. Jakubowski, zagadnieniom plastyki poświęcone zostało opracowanie A. Porębskiej, działalnością pisma pod redakcją A. Gruszeckiego zajmuje się M. Kabata w pracy *Warszawska batalia o nową sztukę („Wędrowiec” 1884—1887)*. We wstępie autor wyjaśnia, iż jest to wprawdzie opracowanie historycznoliterackie, ze względu jednak na szerokość problematyki w równej mierze zajmuje się zagadnieniami z zakresu estetyki, co historii prasy.

Praca składa się z trzech części. Pierwsza zawiera analizę prezentowanego na łamach tygodnika programu estetycznego, który M. Kabata rekonstruuje głównie na podstawie fragmentów artykułów A. Sygietyńskiego, S. Witkiewicza, A. Dygasińskiego. Ocenę tej części pracy pozostawiam znawcom przedmiotu. Dla historyka prasy ze względu na stosowane metody badawcze i wyniki badań bardziej interesujące są pozostałe części pracy. W części drugiej autor stara się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu realizowany był program estetyczny, jakie wzory literackie i artystyczne propagowano na łamach pisma? Udokumentowaniu zawartych tu też służy suplement zawierający dane ilościowe: wykazy autorów, pisarzy i artystów najczęściej współpracujących z tygodnikiem, zestawienia pozwalające stwierdzić, jakie były ilościowe proporcje między poszczególnymi typami publikacji, jak wyglądała recepcja literatury obcej. W dalszym ciągu omówiono techniczne rozwiązania form prezentacji publikowanych materiałów, rozwój układu i szaty graficznej pisma.

Część trzecia poświęcona została redakcji i zespołowi współpracowników „Wędrowca”. M. Kabata, prezentując poszczególnych członków tego zespołu, próbuje ustalić, jak na propagowany program wpłynęły doświadczenia i dorobek artystyczny jego twórców z okresu poprzedzającego współpracę. Stwierdza, iż przedstawiany zespół to nie tylko grupa połączona wspólnotą interesów ekonomicznych wynikających z przedsięwzięcia, jakim było wydawanie pisma, ale grupa artystyczna reprezentująca jednolity program estetyczny.

W zakończeniu autor podkreśla rolę pisma w walce o nową sztukę. Ze względu na miejsce realizacji programu kampania „Wędrowca” zmodernizowała formy działania czasopiśmiennictwa, stworzyła nowe formy prezentacji programu artystycznego.

Szerszej dokumentacji też zawartych w pracy miało służyć porównanie „Wędrowca” z niektórymi czasopismami polskimi i francuskimi (s. 9). Oceną rynku wydawniczego w Warszawie w momencie ukazania się „Wędrowca” pod redakcją A. Gruszeckiego zajmuje się autor w rozdziale II, gdzie stwierdza, iż na ogólną liczbę 36 pism wydawanych w Królestwie w latach osiemdziesiątych charakter tzw. ilustracji miały tylko trzy wymienione już wcześniej tygodniki: „Kłosa”, „Tygodnik Powszechny” i „Tygodnik Ilustrowany” (oczywiście poza „Wędrowcem”). Szkoda, że w bibliografii wyzyskanych opracowań nie znalazło się, poza W. Giełżyńskiego *Prasą warszawską 1661—1914*, żadne inne opracowanie poświęcone historii prasy tego okresu. Można by wtedy skorygować wypowiedź S. Witkiewicza, cytowaną przez autora na s. 123. W latach osiemdziesiątych w Królestwie ukazywało się ponad 30 czasopism, w tym 4 tygodniki ilustrowane (M. Kabata pominął „Biesiadę Literacką”).

Analizując we wstępie szczupłą bazę źródłową autor pisze, iż „w sytuacji braku dokumentacji archiwalnej badacz ma obowiązek zauważyć i odnotowywać oraz komentować każdy szczegół zawarty w dostępnych źródłach”. Trudno wy tłumaczyć fakt pominięcia przy opracowywaniu monografii dokumentów Warszawskiego Urzędu Cenzury i wszystkich problemów wynikających z jego działalności. Brak też informacji na temat współczesnych ocen działalności „Wędrowca” (poza jedyną wypowiedzią A. Świętochowskiego na s. 150), recepcji propagowanego przezeń programu czy chociażby wysokości nakładów tygodnika, będących pośrednim dowodem jego popularności wśród czytelników.

Praca M. Kabaty, mimo zamierzeń autora, nie jest monografią „Wędrowca” w czteroletnim okresie jego ukazywania się. Zbyt wiele problemów związanych z funkcjonowaniem pisma nie znalazło w niej wyjaśnienia.

Hanna Natora-Macierewicz